

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 8 (2018)

8ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και
Θρησκευμάτων

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ

Ιδεολογικές - Πολιτικές - Ψυχολογικές - Παιδαγωγικές
Προϋποθέσεις Εκπαίδευσης Χαρισματικών Ατόμων

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
14-17 Ιουνίου 2018

**Ο αυτοκράτορας Αύγουστος ως πρότυπο για
χαρισματικούς ηγέτες**

Δημήτριος Μαντζίλας

doi: [10.12681/edusc.2713](https://doi.org/10.12681/edusc.2713)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μαντζίλας Δ. (2020). Ο αυτοκράτορας Αύγουστος ως πρότυπο για χαρισματικούς ηγέτες. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 8, 682–688. <https://doi.org/10.12681/edusc.2713>

Ο αυτοκράτορας Αύγουστος ως πρότυπο για χαρισματικούς ηγέτες

Δημήτριος Μαντζίλας
dmantzilas@yahoo.gr

Μεταδιδακτορικός ερευνητής-Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Περίληψη

Ο βίος και η πολιτεία του Αυγούστου, όπως αποτυπώνονται στα απομνημονεύματά του (*Res Gestae Divi Augusti*), υπήρξαν πρότυπο για μια σειρά δυναμικών, ενίοτε και αδιάλλακτων μέχρι και αιμοσταγών, ηγετών, όπως ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής, ο Καρλομάγνος, ο Ναπολέων Βοναπάρτης, ο Μουσολίνι, ο Κέννεντυ, ο Κιμ Γιονγκ Ιλ, ο Βλάντιμιρ Πούτιν, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Πέρα από τις ομοιότητες στον τρόπο διακυβέρνησης και τον χειρισμό πολιτικών και στρατιωτικών ζητημάτων, έχει διαπιστωθεί ότι κάποιοι από αυτούς ανήκουν σε ένα σπάνιο ψυχολογικό τύπο (σύμφωνα με την ένδειξη τύπων Myers-Briggs, MBIT), τον INTJ (Introversion, intuition, thinking, judgement), στον οποίο ανήκει μόλις το 1-2% του πληθυσμού. Μετά από μια παρουσίαση του εν λόγω τύπου, σκοπός της έρευνας είναι να αναζητηθούν οι δίαυλοι μέσω των οποίων η μεγαλοφυΐα μετουσιώνεται σε χαρισματικότητα, πλάθοντας το προφίλ ηγετών, οι οποίοι απέκτησαν παγκόσμια ακτινοβολία. Παράλληλα, η ορθή εκπαίδευση μπορεί να συμβάλλει τα μέγιστα στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, καθότι τα ευρήματα δείχνουν πως ένα χαρισματικό παιδί, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και έχοντας σαφή πρότυπα, μπορεί να αποκτήσει στο μέλλον ηγετικές τάσεις και να μεγαλουργήσει, είτε με θετικό, είτε με αρνητικό τρόπο. Τέλος, θα καταδειχθούν τα κοινά χαρακτηριστικά που συνδέουν τους ηγέτες που προαναφέρθηκαν μεταξύ τους.

Λέξεις-κλειδιά: Αύγουστος; Ηγέτης; Χαρισματικότητα; INTJ

Abstract

The life and state of Augustus, as depicted in his memoirs (*Res Gestae Divi Augusti*), has been a model for a series of dynamic, sometimes intransigent, and even bloodthirsty, leaders, such as Suleiman the Magnificent, Charlemagne, Napoleon Bonaparte, Mussolini, Kennedy, Kim Jong-Il and Kim Yong-Un, Vladimir Putin and Recep Tayyip Erdoğan. Apart from the similarities in the way of governance and the handling of political and military issues, it has been found that some of them belong to a rare psychological type (according to Myers-Briggs type, MBIT), INTJ (Introversion, intuition, thinking, judgment), to which only 1-2% of the population belongs. After a presentation of the specific type, the purpose of this research is to seek out the channels through which genius is transformed into charisma, creating the profile of leaders who have acquired global influence. At the same time, appropriate education can make a major contribution to personality shaping, as the findings of research show that a charismatic child, under certain conditions and with clear role models, can be taught leadership and be guided to use it either positively or negatively. Finally, the common features mentioned above that link the leaders to each other will be illustrated.

Key-words: Augustus; Leadership; Charisma; INTJ

Εισαγωγή

Ο όρος «χαρισματικότητα» υποδηλώνει τη συνισταμένη μιας σειράς ανθρώπινων χαρακτηριστικών. Είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, μια διαφορετικότητα, που περιλαμβάνει γενικές ικανότητες άνω του μέσου όρου, πολλαπλή νοημοσύνη, υψηλό βαθμό ευφυΐας και δημιουργικότητας, αφαιρετική σκέψη, ταχεία επεξεργασία πληροφοριών, έμφυτη περιέργεια, υψηλή αυτοπεποίθηση και αυτογνωσία, προσαρμοστικότητα, συναισθηματική σταθερότητα, καθώς και ηγετικές ικανότητες. Στο πλαίσιο αυτό θα εξετάσουμε την περίπτωση του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αυγούστου, ο οποίος ηγήθηκε μιας ολόκληρης αυτοκρατορίας και σφράγισε μια εποχή, ενώ παράλληλα αποτέλεσε πρότυπο για μεταγενέστερους αξιομνημόνευτους ηγέτες.

Τα απομνημονεύματα του Αυγούστου και οι ηγέτες που επηρεάστηκαν

Ένα επιγραφικό κείμενο που φέρει τον συμβατικό τίτλο *Res Gestae Divi Augusti*, όπου περιλαμβάνονταν τα πεπραγμένα του Αυγούστου στην πολιτική, στρατιωτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της Ρώμης, είχε χαραχτεί σε πλάκες, οι οποίες εντοιχίστηκαν στο μασωλείο του, ενώ αντίγραφά τους, μαζί με μια ελληνική παράφραση του κειμένου, εστάλησαν σε όλες της επαρχίες της ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με στόχο να αποτελέσουν παράδειγμα για μεταγενέστερους Ρωμαίους αυτοκράτορες και πολιτικούς, όπερ και εγένετο (Μαντζίλας, 2014, σ. 132-141, 411-422).

Οι επιδράσεις όμως δεν σταμάτησαν εκεί: ο βίος και η πολιτεία του Αυγούστου, ενός ηγέτη που επηρεάστηκε – μεταξύ άλλων – από τον Μεγάλο Αλέξανδρο, όπως αποτυπώνονται στα απομνημονεύματά του, υπήρξαν πρότυπο για μια σειρά δυναμικών, ενίοτε και αδιάλλακτων, μέχρι και αιμοσταγών, ηγετών, όπως ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής, ο Καρλομάγνος, ο Ναπολέον Βοναπάρτης, ο Μουσολίνι, ο Κέννεντυ, ο Κιμ Γιονγκ Ιλ, ο Βλάντιμιρ Πούτιν, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

Η πιο έντονη, αν και φαινομενικά απροσδόκητη, μίμηση του Αυγούστου σχετίζεται με το φασιστικό καθεστώς του Μουσολίνι (Schneider, 2010). Το 1938 ένα αντίγραφο των *Res Gestae*, χαραγμένο με χάλκινα γράμματα, στήθηκε σε βάθρο, στο σημείο όπου είχε πρόσφατα ανασκαφεί ο βωμός της Αυγούστειας Ειρήνης (*Ara Pacis Augustae*), η οποία αντιμετωπιζόταν ως ξεχωριστή έκφραση της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής εξουσίας (Kostof, 1978, σ. 304). Διάσημη είναι η φωτογραφία, στην οποία ο Μουσολίνι και ο Χίτλερ φωτογραφίζονται μπροστά από ένα τμήμα του βωμού που εκτίθετο στο Εθνικό Μουσείο (Θέρμες του Διοκλητιανού), πριν ακόμα ολοκληρωθεί η αποκατάσταση του μνημείου, γεγονός που αποδεικνύει τη σημασία που είχε πάρει για τα δύο φασιστικά καθεστώτα, αφού και ο Φύρερ θέλησε να κλέψει λίγη από την αίγλη του Αυγούστου (Medina Lasansky 2004, σ. 83, εικ. 76).

Τα επίσημα εγκαίνια του Μουσείου της *Ara Pacis*, στις 23 Σεπτεμβρίου (ημέρα των γενεθλίων του Αυγούστου), με την αυτοπρόσωπη παρουσία του Μουσολίνι, σήμαναν την κορύφωση των εορτασμών για τη χιλιετία από τη γέννηση του μεγάλου ηγέτη, με τον οποίο συνέκρινε ο Μουσολίνι τον εαυτό του με διάφορους τρόπους (Cagnetta, 1976, σ. 141-4), καθότι είχε το όραμα να δημιουργήσει μια νέα Ιταλική Αυτοκρατορία, κατά το αυγούστειο πρότυπο, ως φορέας ειρήνης και αυτοκρατορικής διακυβέρνησης (Cagnetta, 1976, σ. 147-151). Την ίδια ημέρα εγκαινιάστηκε η έκθεση “*Mostra augustea della romanità*” (Αυγούστεια έκθεση της ρωμαϊκότητας), η οποία διήρκεσε ένα ολόκληρο χρόνο, στην είσοδο της οποίας στήθηκαν μνημειώδη αγάλματα των δύο ηγετών (Ciglioli, 1938). Δεκαετίες αργότερα, το νέο μουσείο για την *Ara Pacis* εγκαινιάστηκε στις 21 Απριλίου (γενέθλια ημέρα της Ρώμης) του 2006, ενώ πρωταγωνίστησε στους υπέρλαμπρους εορτασμούς για τα 2000 χρόνια (*bimillennium*) από τον θάνατο του αυτοκράτορα το 2014.

Έχοντας τον Αύγουστο ως πρότυπο άνδρος (Swan, 2004, σ. 13-7), ο οποίος διέδωσε τον ρωμαϊκό πολιτισμό σε όλο τον κόσμο, μέσω της στρατιωτικής ισχύος του, και «κατέστησε τη Ρώμη - ηθικά και υλικά - ηγέτιδα της οικουμένης» (Cagnetta, 1976, σ. 151-4· Quartermaine, 1995, σ. 207-9), η ιταλική νεολαία καλείτο να εμπνευστεί, ώστε να συμμετάσχει στο επεκτατικό όραμα του Μουσολίνι. Ακριβώς αυτό ήταν το ιδεολογικό υπόβαθρο: η Ρώμη ήταν προορισμένη να κυβερνήσει – εκ νέου – τον κόσμο (Stone, 1999, 215-6). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο τότε Υπουργός Παιδείας και τέως κυβερνήτης της Ρώμης (1935-7), Giuseppe Bottai, εξέδωσε ένα βιβλίο, με τίτλο: «L'Italia di Augusto e l'Italia di oggi» (Η Ιταλία του Αυγούστου και η Ιταλία του σήμερα), στο οποίο φρόντιζε τα τονίσει τις ομοιότητες ανάμεσα στον Αύγουστο και τον Ντούτσε (Bondanella, 1987, σ. 202). Εκστασιασμένος από την έκθεση έμεινε και ο Χίτλερ, ο οποίος ζήτησε να την επισκεφθεί και δεύτερη φορά. Εξάλλου, πίσω από τον τίτλο του μνημειώδους έργου του Weber, *Princeps* (Weber, 1936), κρύβεται όχι μόνο ο Αύγουστος, αλλά και ο Führer.

Φαίνεται πως και ο Ναπολέων Βοναπάρτης υπήρξε παλαιότερα θιασώτης της αυγούστειας πολιτικής σε μεγάλο βαθμό και προσπαθούσε να του μοιάσει (Fulinska 2014a· 2014b), ενώ κοινά στοιχεία υπάρχουν και με τις αντιλήψεις του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς περί αυτοκρατορίας, επέκτασης των συνόρων σε Ανατολή και Δύση και δυναστικής εξουσίας. Ο Καρλομάγνος, από την πλευρά του, ως «πατέρας της Ευρώπης» και πρώτος αυτοκράτορας στη Δυτική Ευρώπη, μετά από την κατάλυση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας που είχε προηγηθεί τρεις αιώνες πριν, εορτάστηκε το 2014 μαζί με τον Αύγουστο σε κοινή έκθεση, με τίτλο «Väter Europas: Augustus und Karl der Große» στο Kunsthistorische Museum της Βιέννης.

Η περίπτωση του Βορειοκορεάτη δικτάτορα Kim Jong-il και του γιου του Kim Jong-un θυμίζουν (Rosenblitt 2012, 202-213) την περίπτωση του θανάτου του Αυγούστου και της ανόδου στην εξουσία του διαδόχου του Τιβέριου: ο θάνατος ανακοινώθηκε με καθυστέρηση, υπήρξε δημόσιος θρήνος, αλλά και όρκος υποταγής στον νέο ηγέτη, ο στρατός βρισκόταν υπό τον πλήρη έλεγχο του καθεστώτος, εμφανίστηκαν οιωνοί, ενώ έγινε διανομή φαγητού στο όνομα του αποθανόντος. Ακόμα και η ημερομηνία είναι η ίδια: η 19^η Σεπτεμβρίου (14 μ. Χ. για τον Ρωμαίο, 2011 μ. Χ. για τον Βορειοκορεάτη ομόλογό του).

Παράλληλα, έχουν εντοπιστεί (Silvesta, 2011) ομοιότητες ανάμεσα στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και την υπερδύναμη των Η.Π.Α., η οποία συνειδητά (όπως ορίζει το Αμερικανικό Σύνταγμα) κτίστηκε με πρότυπο τη Ρώμη (Sellers 1994). Ακόμα μια πολιτική μεταφορά, η οποία αναφέρεται στη «δόξα μιας νέας αυγούστειας εποχής» (“The Glory of a Next Augustan Age”), ακούστηκε στο ποίημα «Dedication» του Robert Frost, κατά την ανάληψη των καθηκόντων του J. F. Kennedy, ως προέδρου των Η.Π.Α.. Εξάλλου (Spina 2012, 295-316), η πολιτική που ακολούθησε η Αμερική κατά τη δεκαετία του '60 υπό την ηγεσία του Kennedy είχε δύο πρότυπα: τον Αύγουστο και τον Περικλή.

Στα καθ' ημάς, οι Έλληνες πολιτικοί, που θα μπορούσαν κάπως να συγκριθούν με τον Αύγουστο, είναι όσοι μετείχαν στον αλτρωτικό ελληνικό οραματισμό που ονομάζεται «Μεγάλη Ιδέα» (Σκοπετέα, 1988· Ντριώ, 1998· Κρεμμυδάς, 2010), με στόχο την ανάκτηση των λεγόμενων «χαμένων πατρίδων» (Ανατολική Θράκη, Ίμβρος και Τένεδος, Μικρασιατικά Παράλια, Ανατολική Ρωμυλία, Βόρεια Ήπειρος, Νήσος Σάσων, Πελαγονία). Αυτό θα το επετύγχαναν με ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας, ώστε να μπορέσει να ενισχυθεί ο στρατός. Βασικοί θιασώτες του οράματος, η «αυλαία» του οποίου έπεσε οριστικά με τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922 ήταν ο Ιωάννης

Κωλέττης, ο Χαρίλαος Τρικούπης και ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Αντίστροφη είναι η πορεία που ακολουθεί ο αδιάλλακτος, σύγχρονος «σουλτάνος», Recep Tayyip Erdoğan, ο οποίος προσπαθεί να εδραιώσει μια ισχυρή Τουρκία στην περιοχή, δίχως να κρύβει τις επεκτατικές του τάσεις προς τις γειτονικές του χώρες, «ανοίγοντας πολλά μέτωπα» και ερχόμενος σε σύγκρουση ακόμα και με μεγάλες δυνάμεις.

Μια τελευταία σύγκριση έχει επιχειρηθεί ανάμεσα στον Vladimir Putin και τον Αύγουστο: Αμφότεροι κατάφεραν να σταθεροποιήσουν χαοτικές κοινωνίες, μετά από περιόδους μεγάλης αστάθειας (εμφύλιοι πόλεμοι και κρίση της καταρρακωμένης Δημοκρατίας, για τον Αύγουστο, διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. και εμφάνιση ενός σκληρού καπιταλιστικού μοντέλου για μια πρώην κομμουνιστική χώρα, για τον Πούτιν). Εν συνεχεία, προχώρησαν σε εξόντωση, φυσική ή πολιτική ή εξορισμό των πολιτικών τους αντιπάλων, υιοθετώντας, παράλληλα, ένα αυταρχικό – σχεδόν δικτατορικό – τρόπο διακυβέρνησης, συγκεντρώνοντας στο πρόσωπό τους μεγάλο μέρος των εξουσιών και διατηρώντας μια κατ' επίφαση δημοκρατία με αμφίβολες εκλογές, διγλωσσία, υποκρισία και μια Σύγκλητο / Βουλή-μαριονέτες, με τους φτωχούς να γίνονται φτωχότεροι και τους πλούσιους πλουσιότεροι. Και οι δύο είχαν έναν μόνο έμπιστο φίλο, τον οποίο θεωρούσαν ισάξιο τους, τον Μάρκο Αγκρίππα και τον Dmitri Medvedev, αντίστοιχα. Επίσης, είχαν την αμέριστη στήριξη, ο ένας των πολλαπλών ιερατειών, στα οποία μάλιστα ήταν ο ίδιος μέλος ή επικεφαλής, ο άλλος της πανίσχυρης ρωσικής ορθόδοξης εκκλησίας. Αν μάλιστα, λάβει κανείς υπόψη του την αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η Μόσχα είναι η τρίτη Ρώμη, τότε καταλαβαίνει κανείς πως η προσπάθεια μίμησης του Αυγούστου εκ μέρους του Ρώσου ηγέτη είναι μάλλον συνειδητή και επιδιωκόμενη.

Σε αυτό συνέτεινε ακόμα περισσότερο η χρήση εκ μέρους του της λατινικής ρήσης “Quod licet Iovi, non licet bovi” (: «Αυτό που επιτρέπεται στον Δία, δεν επιτρέπεται στο βόδι»), με άλλα λόγια αυτό που μπορεί να κάνει ένας ισχυρός ηγέτης δεν μπορεί να το κάνει ο καθένας, προκαλώντας διεθνή πάταγο. Θυμίζουμε την ταύτιση του Αυγούστου, άρα - κατ' επέκταση - και του Πούτιν με τον Δία. Η φράση αποδίδεται, με επιφύλαξη, στον Γερμανό Joseph Freiherr von Eichendorff, ο οποίος την αναφέρει στο έργο του *Aus dem Leben eines Taugenichts* (1826). Κάτι αντίστοιχο γράφει και ο Τερέντιος (Ter. *Heaut.* 797): *Aliis si licet, tibi non licet*, «στους άλλους (κι) αν επιτρέπεται, σε σένα δεν επιτρέπεται». Η εν λόγω ρήση έχει και νομική διάσταση, αναφορικά με τη νομιμοποίηση κάποιου να ασκεί ανεξέλεγκτη εξουσία (Boggs 2007, σ. 7-18), κάτι που χαρακτηρίζει αμφότερους τους ηγέτες που αναφέραμε.

Ο ψυχολογικός τύπος INTJ

Πέρα από τα ιστορικά στοιχεία και τις ομοιότητες, αμφότεροι - ενδεχομένως και άλλοι ηγέτες – ανήκουν, σύμφωνα με την ένδειξη τύπων Myers-Briggs, MBIT (Myers-Briggs, 1980· Pearman & Albritton, 1996), η οποία βασίζεται στους 16 ψυχολογικούς τύπους του Carl Jung (Jung, 1971), σε ένα σπάνιο ψυχολογικό τύπο, τον INTJ (“Introversion, Intuition, Thinking, Judgement”, δηλαδή: «Εσωστρέφεια, Διαίσθηση, Σκέψη, Κρίση»), στον οποίο ανήκει μόλις το 1-2% του πληθυσμού. Μερικά από τα χαρακτηριστικά τους είναι η διάδραση με περιορισμένο κύκλο φίλων, η οργάνωση της ζωής τους βάσει συγκεκριμένου σχεδίου, η αναλυτική σκέψη, η τελειομανία, η αμφισβήτηση της υπάρχουσας εξουσίας και η δίψα τους για ανάληψη εξουσίας από τους ίδιους, η δημιουργικότητα βάσει λογικής κι όχι συναισθήματος, ο ατομικισμός, η αυξημένη ευφυΐα, η αποφασιστικότητα σε συνδυασμό με την αδιαφορία για τη γνώμη των υπολοίπων, αλλά και την εμπιστοσύνη στο αλάνθαστο ένστικτό τους.

Αυτά τα στοιχεία τούς καθιστούν τον πλέον ανεξάρτητο, ψυχρό, αγενή και ανάλγητο από τους 16 τύπους.

Η διάπλαση ενός ηγέτη και οι αρετές που τον διέπουν

Όπως είναι γνωστό από μια σειρά ψυχολογικών θεωριών περί διαμόρφωσης της προσωπικότητας (δομή του ψυχικού οργάνου σε εκείνο, εγώ και υπερεγώ, υπερανάπληρωση, ανάγκη του ανθρώπου για σπουδαιότητα, ψυχοκοινωνική ανάπτυξη, μίμηση, παρέμβαση, κατασκευασμένη προσωπικότητα, αυτοεκπληρούμενη πρόγνωση / προφητεία), τους οποίους δεν χρειάζεται να αναλύσουμε εν προκειμένω, η μεγαλοφυΐα μετουσιώνεται σε χαρισματικότητα, πλάθοντας το προφίλ ηγετών, οι οποίοι απέκτησαν παγκόσμια ακτινοβολία χάρη σε γενετικούς, αλλά και περιβαλλοντικούς, οικογενειακούς και κοινωνικούς παράγοντες.

Παράλληλα, η ορθή εκπαίδευση μπορεί να συμβάλλει τα μέγιστα στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, καθότι τα ευρήματα δείχνουν πως ένα χαρισματικό παιδί, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και έχοντας σαφή πρότυπα (εν προκειμένω ο Αύγουστος, αλλά και άλλα), μπορεί να αποκτήσει στο μέλλον ηγετικές τάσεις και να μεγαλοουργήσει, είτε με θετικό, είτε με αρνητικό τρόπο, ακροβατώντας μεταξύ φιλοδοξίας, ματαιοδοξίας, μεγαλομανίας, ακόμα και παράνοιας. Οι εκπαιδευτικοί, λοιπόν, οφείλουν, προβάλλοντας τόσο παραδείγματα προς μίμηση, όσο και παραδείγματα προς αποφυγή, δίνοντας κίνητρα για ανάληψη πρωτοβουλιών και χαλιναγωγώντας τυχόν σαδιστικά ένστικτα, να ωθήσουν τα παιδιά σε μία λελογισμένη κι όχι σε μια παράλογη συμπεριφορά.

Συμπέρασμα

Τα κοινά χαρακτηριστικά, έμφυτα ή επίκτητα, τα οποία συνδέουν τους ισχυρούς ηγέτες μεταξύ τους, είναι συχνά αντικρουόμενα: η ανωτερότητα, η άσκηση συγκεντρωτικής εξουσίας, ο έλεγχος και η βία εναλλάσσονται με το όραμα, το συλλογικό πνεύμα, την εμπιστοσύνη και την ικανότητα έμπνευσης. Σίγουρα όμως οι άνθρωποι αυτοί (πρέπει να) διέπονται από πάθος για την εκπλήρωση του έργου τους, όποιο και να είναι αυτό, από την έφεσή τους στο να ρισκάρουν και να παίρνουν πρωτοβουλίες, από την ανάληψη ευθυνών, από την επίδειξη ψυχραιμίας, αυτοπεποίθησης και αποφασιστικότητας. Το Εγώ τους είναι πάρα πολύ ισχυρό, ωστόσο γνωρίζουν πως μόνο με τις σωστές συμμαχίες και συναινέσεις μπορούν να ανελιχθούν και να φθάσουν ψηλά.

Τι είναι αυτό τελικά που σηματοδοτεί τον ηγέτη μεγάλου διαμετρήματος και τον κάνει να ξεχωρίζει από τον απλό κόσμο, εκλαμβάνοντάς τον ως υπεράνθρωπο ή ακόμα και ημίθεο ή επί γης θεό; Είναι το έμφυτο «χάρισμα», το οποίο καλλιεργείται μέσα στον χρόνο και πλάθεται από την επαφή με την κοινωνία και άλλους πολιτικούς, σε συνδυασμό με μια σειρά από αρετές (σταχυολογούμε μερικές): ακεραιότητα, ευφυΐα, ευφράδεια, ευθυκρισία, ανήσυχο πνεύμα, ικανότητα να απορροφούν πληροφορίες, ευελιξία, καλή μνήμη, θάρρος, ενσυναίσθηση και ακατάβλητη ενεργητικότητα. Με επίκεντρο τον ηγέτη, διαμορφώνονται συνολικά έξι στοιχεία εννοιολογικής σύνθεσης: οι οπαδοί, η πηγή ισχύος, οι αξίες, το έργο και η συγκυρία.

Τελευταία αφήσαμε μια – δύσκολη να αποδοθεί στα Ελληνικά – ρωμαϊκή έννοια, την *auctoritas*, η οποία αποτελεί τη λέξη-κλειδί στα απομνημονεύματα του Αυγούστου. Είναι η αίγλη, η λάμψη, το εκτόπισμα, η πυγμή, το κύρος, η αυθεντία, η ακτινοβολία του ηγέτη. Δεν είναι, λοιπόν, διόλου τυχαίο ότι, όσοι αναφέραμε, αποτέλεσαν μοναδικές προσωπικότητες, ξεχώρισαν σε παγκόσμιο επίπεδο, συζητήθηκαν, είτε θετικά είτε αρνητικά και οπωσδήποτε έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο κοινωνικό γίνεσθαι της εποχής τους και κατ' επέκταση στην παγκόσμια ιστορία.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Boggs, D. J. (2006-2007). Challenges to the rule of law or Quod licet Jovi non licet bovi. *Cato Supreme Court Review*, 7-18.
- Bondanella, P. (1987). *The eternal city. Roman images in the modern world*, Chapel Hill, NC-London: University of North Carolina Press.
- Cagnetta, M. (1976). Il mito di Augusto e la 'rivoluzione' fascista, *Quaderni di Storia* 3, 139-181.
- Fulinska, A. (2014). On Augustan motifs in Napoleonic propaganda (paper). *XIV A.D. Saeculum Augustum. The Age of Augustus*. International conference Universidade de Lisboa, Faculdade de Letras; 24-26 September 2014. Retrieved from:
https://www.academia.edu/7882070/On_Augustan_motifs_in_Napoleonic_propaganda. [2014a]
- _____, Nuovo Alessandro in guerra, in pace Augusto, Napoleon Bonaparte as the New Augustus (paper). *Augustus through the ages: receptions, readings and appropriations of the historical figure of the first roman emperor*; Bruxelles, 6-8 november 2014. Retrieved from:
https://www.academia.edu/7882120/_Nuovo_Alessandro_in_guerra_in_pace_Augusto_-_Napoleon_Bonaparte_as_the_New_Augustus [2014b]
- Gagé, J. (1977). *Res Gestae Divi Augusti ex monumentis Ancyrano et Antiocheno Latinis, Ancyrano et Apollonensi Graecis* (3rd ed.). Strasbourg: Les Belles Lettres.
- Giglioli, G. C. (1938), *Mostra augustea della romanità* (4th ed.). Roma: Casa editrice C. Colombo.
- Jung, C. G. (1971). *Psychological types* (Collected works of C. G. Jung, volume 6) (3rd ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kostof, S. (1978). The Emperor and the Duce: The planning of Piazzale Augusto Imperatore in Rome. In H. A. Millon & L. Nochlin (Eds.), *Art and Architecture in the Service of Politics* (pp. 270-325). Cambridge, MA-London: MIT Press.
- Κρεμμυδάς Β. (2010). *Η Μεγάλη Ιδέα. Μεταμορφώσεις ενός εθνικού ιδεολογήματος*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Μαντζίλας, Δ. (2014), *Τα πεπραγμένα του Θεϊκού Αυγούστου (Res Gestae Divi Augusti)*. Ιωάννινα: Carpe diem.
- Medina Lasansky, D. (2004). *The Renaissance perfected. Architecture, spectacle, and tourism in fascist Italy*, University Park, PA: Pennsylvania State University Press.
- Myers Briggs, I. & Myers, P. B. (1980). *Gifts differing. Understanding personality type*. Palo Alto, CA: Davies-Black Publishing.
- Ντριώ Ε. (1998). *Η Μεγάλη Ιδέα. Η αναγέννηση του Ελληνισμού*, μτφ. Α. Δρακοπούλου. Αθήνα: Κάτοπτρο.
- Pearman, R. & Albritton, S. (1996). *I'm not crazy, I'm just not you: the real meaning of the sixteen personality types*. Mountain View, CA: Davies-Black Publishing.
- Quartermaine, L. (1995). Slouching towards Rome: Mussolini's imperial vision. In T. J. Cornell & K. Lomas (Eds.). *Urban society in Roman Italy* (pp. 201-215), London- New York, NY: University College London Press.
- Rosenblitt, A. (2012). Rome and North Korea: totalitarian questions. *Greece & Rome* 59 (2), 202-213.
- Schnieder, W. (2010). *Der italienische Faschismus. 1919-1945*. München: C. H. Beck.

- Sellers, M. N. S. (1994). *American republicanism: Roman ideology in the United States constitution*. New York, NY: New York University Press.
- Silvesta, A. (2011). Lessons from history: Parallels between the Roman kingdom and American colonies. Retrieved from: <https://thehumanfiction.wordpress.com/2011/07/07/lessons-from-history-parallels-between-the-roman-kingdom-and-the-american-colonies/>
- Σκοπετέα Ε. (1988). Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα, Όψεις του Εθνικού Προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880). Αθήνα: Πολύτυπο.
- Spina, L. (2012). The glory of a next Augustan age: fra Grecia e Roma nell'era dei Kennedy. *Paideia* 67, 295-316.
- Stone, M. (1999). A flexible Rome: fascism and the cult of romanità. In C. Edwards (ed.). *Roman Presences. Receptions of Rome in European Culture, 1789-1945* (pp. 205-220). Cambridge; Cambridge University Press.
- Swan, P. M. (2004). *The augustan succession. An historical commentary on Cassius Dio's Roman History books 55-56 (9 B. C. - A. D. 14)* (American classical studies, 47). New York, NY-Oxford: Oxford University Press.
- Weber, W. (1936). *Princeps. Studien zur Geschichte des Augustus*. Stuttgart–Berlin: Verlag W. Kohlhammer.